

The Mediating Role of Social Perception in the Relationship between Mother-Child Interaction and Social Skills, as Perceived by Mothers of Preschool-Age Children

Yasser Rezapour Mirsaleh^{1*}, Fahimeh Koohestani², Neda Erfan³

1. Corresponding Author, Associate Professor, Department of Counseling, Faculty of Humanities & Social Sciences, Ardakan University, Ardakan, Iran. Email: y.rezapour@ardakan.ac.ir
- 2 Ph.D. Candidate, Department of Psychology, Faculty of Literature & Humanities Sciences, University of Persian Gulf, Bushehr, Iran.
3. MSc. Department of Counseling, Faculty of Humanities & Social Sciences, Ardakan University, Ardakan, Iran.

ARTICLE INFO

Article type:
Research Article

Article History:
Received: 25 Sep 2021
Revised: 7 Nov 2021
Accepted: 26 Nov 2021
Published Online: 31 Dec 2022

Keywords:
Social Perception,
Mother-Child Interaction,
Social Skills.

ABSTRACT

The purpose of this study was to investigate the role of social perception as a mediator in the relationship between mother-child interaction and social skills from the viewpoint of mothers with preschool-aged children. This is a correlational investigation conducted using structural equation modeling. In 2020, the statistical population included mothers of preschool-aged children in the city of Naeeen; 179 mothers were sampled using the available sampling method. The data was collected using the social skills questionnaire (SSRS), the Mother-Preschool Child Interaction Questionnaire (MPCIS), and the Social Understanding Scale (CSUS) were analyzed using structural equation analysis by AMOS software. The direct path coefficient of mother-child interaction to social skills and social perception, as well as social perception to social skills, was found to be positive and statistically significant ($p < 0.01$). The indirect relationship between mother-child interaction and social skills, as mediated by social perception, is also statistically significant ($p < 0.05$). On the basis of the findings, it can be concluded that the quality of mother-child interaction can not only directly explain the child's social skills, but also indirectly enhance those skills by enhancing the child's social perception.

Cite this article: Rezapour Mirsaleh, Y., Koohestani, F., & Erfan, N. (2022). The Mediating Role of Social Perception in the Relationship between Mother-Child Interaction and Social Skills, as Perceived by Mothers of Preschool-Age Children. *Journal of Applied Psychological Research*, 13(4), 173- 186. doi: 10.22059/japr.2023.331218.644011.

© The Author(s).

DOI: <http://doi.org/10.22059/JAPR.2023.331218.644011>

Publisher: University of Tehran Press

نقش میانجی ادراک اجتماعی در ارتباط بین تعامل مادر-کودک و مهارت‌های اجتماعی کودک از نظر مادران دارای کودک پیش‌دبستانی

یاسر رضاپور میرصالح^{۱*}، فهیمه کوهستانی^۲، ندا عرفان^۳

۱. نویسنده مسئول، دانشیار، گروه مشاوره، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه اردکان، اردکان، ایران. رایانامه: y.rezapour@ardakan.ac.ir
۲. دانشجوی دکتری، گروه روانشناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران.
۳. کارشناسی ارشد مشاوره مدرسه، گروه مشاوره، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه اردکان، اردکان، ایران.

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخ‌های مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۰۳

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۰۸/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۰۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۱۰/۱۰

کلیدواژه:

ادراک اجتماعی،

تعامل مادر-کودک،

مهارت‌های اجتماعی.

هدف پژوهش حاضر، بررسی نقش میانجی ادراک اجتماعی در ارتباط بین تعامل مادر-کودک و مهارت‌های اجتماعی از دیدگاه مادران دارای کودک پیش‌دبستانی بود. این مطالعه، پژوهشی همبستگی است که با استفاده از روش تحلیل معادلات ساختاری انجام گرفت. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه مادران کودکان پیش‌دبستانی شهر نایین در سال ۱۳۹۹ بود. نمونه مورد مطالعه شامل ۱۷۹ مادر بود که به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه‌های مهارت‌های اجتماعی (SSRS)، تعامل مادر-کودک (MPCIS) و ادراک اجتماعی (CSUS) جمع‌آوری شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش تحلیل معادلات ساختاری و به کمک نرم‌افزار AMOS صورت گرفت. یافته‌ها نشان داد ضریب مسیر مستقیم تعامل مادر-کودک به مهارت‌های اجتماعی و ادراک اجتماعی و همچنین ادراک اجتماعی به مهارت‌های اجتماعی مثبت و معنادار است ($p < 0/01$). علاوه بر این، ضریب غیرمستقیم ارتباط بین تعامل مادر-کودک و مهارت‌های اجتماعی با واسطه ادراک اجتماعی معنادار است ($p < 0/05$). براساس یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که کیفیت تعامل مادر-کودک نه تنها می‌تواند به‌طور مستقیم مهارت‌های اجتماعی کودک را تبیین کند، بلکه به‌طور غیرمستقیم از طریق افزایش میزان ادراک اجتماعی کودک نیز می‌تواند موجب بهبود مهارت‌های اجتماعی کودک شود.

استناد: رضاپور میرصالح، یاسر، کوهستانی، فهیمه، و عرفان، ندا. (۱۴۰۱). نقش میانجی ادراک اجتماعی در ارتباط بین تعامل مادر-کودک و مهارت‌های اجتماعی کودک از نظر مادران دارای کودک پیش‌دبستانی. فصل‌نامه پژوهش‌های کاربردی روانشناختی، ۱۳ (۴)، ۱۷۳-۱۸۶. doi: 10.22059/japr.2023.331218.644011

ناشر: انتشارات دانشگاه تهران

DOI: <http://doi.org/10.22059/JAPR.2023.331218.644011>

© نویسندگان.

مقدمه

از اوایل کودکی، شرایط خانوادگی مطلوب زمینه مهمی برای رشد اجتماعی-عاطفی کودک فراهم می‌کند که این می‌تواند تأثیر عوامل نامطلوب را در دوره‌هایی که کودک آسیب‌پذیر است کاهش دهد (پارفیت، پیک و آیزر، ۲۰۱۴). از آنجا که انسان‌ها ذاتاً موجوداتی اجتماعی هستند، درک رفتار دیگران در تعامل اجتماعی انسان نقش اساسی دارد و این اجازه را به افراد می‌دهد تا اهداف، نگرش‌ها و باور به هدایت اعمال دیگران را به‌دست آورند (هامیلتون، ۲۰۰۹) و اغلب به‌صورت پیش‌بینی شده به آن‌ها پاسخ مناسب بدهند (سباز و کنوبلیچ، ۲۰۰۹). لازمه این عملکرد، داشتن مهارت‌های اجتماعی قوی است (کینامن و بلاک، ۲۰۱۲).

مهارت‌های اجتماعی^۱ مجموعه‌ای از توانایی‌ها و رفتارهایی است که موجب ایجاد تعاملات مثبت اجتماعی می‌شود (گرشام و لیوت، ۱۹۸۴). همچنین به‌عنوان مجموعه‌ای از رفتارهای مورد نیاز که برای تعامل و ارتباط مؤثر و رضایت‌بخش با دیگران لازم است، تعریف می‌شود (کینامن و بلاک، ۲۰۱۲). مهارت‌های اجتماعی رفتارهایی هستند که از طریق آن‌ها ایده‌ها، احساسات، نظرات و تمایلات خود را ابراز می‌کنیم، رابطه خود را با دیگران حفظ یا بهبود می‌بخشیم و یک موقعیت اجتماعی را حل و تقویت می‌کنیم (مندو-لازارو، لئون دل بارکو، فلیپ کاستانو، پولو دل‌ریو و ایگلسیاس-گالگو، ۲۰۱۸). مهارت‌های اجتماعی با معیارهای میزان محبوبیت، عملکرد تحصیلی و افزایش عزت‌نفس که شامل سبک‌های شوخ‌طبعی است ارتباط مستقیم دارد (بوکر و دانسمور، ۲۰۱۷). در طول سال‌های اولیه، مهارت‌های اجتماعی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اساسی آمادگی کودکان برای رفتن به مدرسه در نظر گرفته می‌شود و با پیشرفت‌های تحصیلی، عملکرد اجتماعی و رفتاری و حتی سلامت جسمی و روانی کودکان ارتباط مثبت دارد (فیوری، آنتونوسی و کورتینا، ۲۰۰۶). بسیاری از محققان عقیده دارند که سال‌های پیش‌دبستانی ممکن است دوره‌ای حساس برای رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان باشد؛ زیرا بیشتر کودکانی که وارد پیش‌دبستانی می‌شوند شروع به یادگیری نحوه مدیریت خود برای تعامل مناسب با همسالان و معلمان می‌کنند (فابز، هانیش و مارتین، ۲۰۰۳). مطالعات قبلی حاکی از این است که مشارکت در بازی و فعالیت‌های بدنی، یکی از روش‌های حمایت از رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان است؛ زیرا این رفتارها فرصت‌هایی را برای تعامل فراهم می‌کنند که در آن، کودکان ممکن است چنین مهارت‌هایی را مشاهده و تمرین کنند (بایلی و همکاران، ۲۰۰۹). اطمینان از اینکه کودکان پیش‌دبستانی فرصت کافی برای رشد و تمرین مهارت‌های اجتماعی خود دارند می‌تواند پایه‌ای برای سلامتی و رفاه طولانی‌مدت آن‌ها باشد (هینکلی، براون، کارسون و تیکن، ۲۰۱۸)؛ بنابراین استفاده کافی از مهارت‌های اجتماعی نقش مهمی در برقراری ارتباط و تعامل روزمره با دیگران به‌خصوص همسالان و والدین دارد و هدف تربیتی بسیاری از والدین، آموزش این مهارت‌ها به کودکان است.

یکی از مهم‌ترین عوامل شکل‌دهنده مهارت‌های اجتماعی در کودکان، کیفیت تعامل والدین با کودک، خصوصاً کیفیت تعامل مادر و کودک است. کیفیت تعامل مادر-کودک^۲ تأثیر بسزایی در رشد و سلامت کودک دارد (هیلی، گوپین، گروسمن، کمپل و هالپرین، ۲۰۱۰) و یکی از زمینه‌های اصلی اجتماعی‌شدن کودک است. این تعامل، اولین و بنیادی‌ترین شکل تعامل اجتماعی است که از طریق آن نیازهای اساسی کودک مانند عشق، امنیت و صمیمیت برآورده می‌شود (کارنزهولت، ۲۰۱۲). در اثر تعامل، عوامل کلیدی متعددی از قبیل نگرش و میزان پذیرش والدین، نحوه مدیریت و کنترل رفتار، حس شایستگی اجتماعی و خویشتن‌داری، میزان دانش و مهارت والدگری، اعتمادبه‌نفس و خوش‌فکری والدین در تربیت کودک و ایجاد محیطی با حداقل تعارض، کیفیت روابط والد-کودک و مراقبت عاطفی مادر از کودک شکل می‌گیرد. در واقع کیفیت تعامل والد-کودک بر تأثیر نحوه برقراری ارتباط و نگرش به کودکان و ایجاد یک جو عاطفی توسط والدین تأکید می‌کند (پورمحمدرضای تجربی، عاشوری، افروز، ارجمندنی و غباری بناب، ۲۰۱۵)؛ برای مثال، مادران می‌توانند به فرزندان کمک کنند تا احساسات خود را شناسایی کنند و مهارت‌های خودتنظیمی عاطفی و رفتاری را پرورش دهند که به‌نوبه خود می‌تواند بر سازگاری آن‌ها تأثیر مثبت بگذارد (لیرکس، بلانکسون و اوبراین، ۲۰۰۹). همچنین تعامل مثبت مادر به کودک احساس امنیت می‌دهد و امکان کاوش و

1. social skills

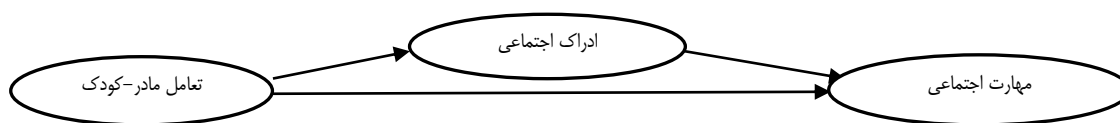
2. interaction mother-child

مداخله در محیط را فراهم می‌کند، رشد شناختی را افزایش می‌دهد و کسب مهارت‌های اجتماعی را تسهیل می‌کند (الوارنگا، مالهادو و لینز، ۲۰۱۴). کیفیت تعاملات اولیه مادر-کودک به‌ویژه واکنش سریع، احتمالی و مناسب مادر به رفتار کودک (لاندری، اسمیت و سوانک، ۲۰۰۶) پیش‌بینی‌کننده‌ای قدرتمند برای رشد اجتماعی-عاطفی، شناختی، زبانی و پیوند والدین و کودک است (بورنشتاین، تمیس لموندا، هان و هاینس، ۲۰۰۸). به‌طورکلی، تحقیقات نشان می‌دهد کیفیت روابط بالای مادر-کودک به‌طور مداوم با رفتارهای اجتماعی بیشتر و مشکلات رفتاری درونی و بیرونی کمتری در کودکان ارتباط دارد (فیرون، بیکرمنز-کرانبرگ، ون آی‌ژندون، لاپسلی و رویزمن، ۲۰۱۰؛ پالینی، بایوکو، اشنایدر، مادیگان و اتکینسون، ۲۰۱۴). همچنین تعامل حساس والدین با کودک (شناسایی نیازهای کودک و پاسخ مناسب و سریع به آن‌ها) عاملی محافظ برای رشد کودک شناخته شده است (سروف، کافینو و کارلسون، ۲۰۱۰). بااین‌حال، تعامل مادر-کودک به کیفیت رابطه دوطرفه اشاره دارد. رفتارهای مادر بر تحول کودک تأثیر دارد و ویژگی‌های کودک پیامد مستقیم چگونگی فرزندپروری و الگوهای ارتباطی والدین است (سیروز، برنیر و لمیلین، ۲۰۱۹).

یکی دیگر از عوامل شکل‌گیری مهارت‌های اجتماعی و بهبود آن در کودکان، توانایی ادراک اجتماعی در آن‌ها است. اولین قدم در شناخت اجتماعی ادراک اجتماعی^۱ است که به معنی مفهوم‌سازی حالات ذهنی مانند باورها، تمایلات، نیت و استفاده از تفسیرها و پیش‌بینی فعالیت‌های دیگران است (جاهدیان‌پور، البرزی و هارون رشیدی، ۱۳۸۸). به‌طورکلی، ادراک اجتماعی به آگاهی از نشانه‌ها و قوانینی اشاره دارد که در موقعیت‌های اجتماعی رخ می‌دهد و شامل توانایی شناسایی نقش‌ها، قوانین و زمینه‌های اجتماعی و استنباط از موقعیت‌های پیچیده و مبهم اجتماعی است (گرین و همکاران، ۲۰۰۸). ادراک اجتماعی مفهومی شناختی اجتماعی است که علت رفتارهای عاطفی یک شخص را در بافت رویدادهای محیطی تفسیر و توصیف می‌کند و مطابق با دلایل مربوط به عادات و رفتارهای عاطفی شخص موردنظر پاسخ می‌دهد (استوک، پلاونیک، سانکار و گالاژر، ۲۰۱۸) و در سطح روان‌شناختی، شامل رمزگذاری و تفسیر محرک‌های بیرونی و نشانه‌های درونی مربوط به محیط اجتماعی فرد است که این نشانه‌ها می‌توانند برای دستیابی به یک هدف خاص در یک برنامه عملی مناسب ادغام شوند (کریک و دوج، ۱۹۹۴). کارپندیل و لوییس (۲۰۰۴) استدلال کردند که درک اجتماعی از مهارت‌های اجتماعی ناشی می‌شود؛ به این معنی که درگیری در فعالیت‌های اجتماعی نیروی محرکه ادراک اجتماعی است.

به‌نظر می‌رسد کیفیت تعامل مادر-کودک نه‌تنها به‌طور مستقیم در شکل‌گیری مهارت‌های اجتماعی در کودک مؤثر است، بلکه به‌طور غیرمستقیم با تأثیر بر شکل‌گیری ادراک اجتماعی در کودک موجب بهبود مهارت‌های اجتماعی او می‌شود؛ بنابراین کودکانی که به‌طور فعال با دیگران از جمله والدین، همسالان و... درگیرند، درک اجتماعی بالاتری دارند. ادراک اجتماعی مهم‌ترین توانایی فرد در درک حالات ذهنی و عاطفی دیگران از جمله باورها و خواسته‌ها است که افراد را قادر می‌سازد تا عوامل اجتماعی را بشناسند و با آن‌ها تعامل داشته باشند. ادراک اجتماعی سطح اجتماعی‌بودن و شایستگی اجتماعی را پیش‌بینی می‌کند و برای اینکه شخص درک‌کننده بتواند رفتار خود را با نیازهای یک موقعیت اجتماعی معین تطبیق دهد، ضروری است. با توجه به اینکه ادراک اجتماعی کودکان با نتایج مثبت بی‌شماری همراه است، بررسی مداوم عواملی که بر درک پیشرفته‌تر ذهن کودکان در دوران کودکی تأثیر می‌گذارد بسیار اهمیت دارد. پیش‌بینی می‌شود پیشرفت ادراک اجتماعی در اوایل زندگی، اساس روابط اجتماعی بهتر در طول رشد کودک شود.

بنابراین، با توجه به ماهیت پیچیده تعامل مادر-کودک و برای والدگری مؤثر که حاصل آن داشتن فرزندان شاد، سالم و مولد است، ضرورت دارد مداخلات مؤثری برای بهبود کیفیت رابطه مادر و کودک ایجاد شود. همچنین از آنجا که اصطلاح مهارت‌های اجتماعی ساختاری پیچیده و چندوجهی است که برای سلامت روانی-اجتماعی کودکان امری ذاتی است و ممکن است از نتایج مثبت رفتاری، اجتماعی و تحصیلی در دوران بعدی کودکی حمایت کند، کمبود آن هدفی مهم برای مداخله است؛ زیرا تأثیر چشمگیری بر عملکرد علمی، سازگارانه و روان‌شناختی دارد. با توجه به این مطالب می‌توان رابطه بین کیفیت تعامل مادر-کودک، ادراک اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی در کودکان را به‌صورت شکل ۱ نشان داد.

شکل ۱. مدل پیش فرض پژوهش

روش پژوهش

مطالعه حاضر یک تحقیق همبستگی است که با استفاده از روش تحلیل معادلات ساختاری انجام گرفته است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه مادران کودکان پیش دبستانی شهر نایین در سال ۱۳۹۹ است. حجم نمونه شامل ۱۷۹ مادر است که به روش نمونه گیری در دسترس انتخاب شدند. حجم نمونه با توجه به حجم جامعه کودکانی که پیش دبستانی‌ها ثبت نام کرده بودند (۳۳۴ کودک)، براساس فرمول کوکران (کرجسی و مورگان، ۱۹۷۰) ۱۷۹ نفر انتخاب شدند. همچنین در یک قانون سرانگشتی پیشنهاد شده است که حجم نمونه باید همیشه ده برابر تعداد متغیرهای مشاهده شده در مدل باشد (ولف، هرینگتون، کلارک و میلر، ۲۰۱۳)؛ بنابراین با توجه به استفاده از خرده مقیاس‌ها در مدل این پژوهش (به جای گویه‌های پرسشنامه) به عنوان متغیر مشاهده شده، اگر خرده مقیاس‌ها را به عنوان متغیر مشاهده شده در نظر بگیریم، با توجه به وجود ۱۵ خرده مقیاس در مدل اولیه، حجم نمونه حداقل باید ۱۵۰ نفر باشد. ملاک ورود به پژوهش شامل رضایت والدین، در قید حیات بودن هر دو والد، زندگی با هر دو والد و دامنه سنی ۵ تا ۶ سال تمام بود. ملاک‌های خروج نیز وجود مشکل روان پزشکی خاص در یکی از والدین یا کودک و معلولیت کودک بود. این ملاک‌ها با بررسی پرونده پیش دبستانی کودک تأیید شدند. از فرم والد پرسشنامه‌ها برای اجرای پژوهش استفاده شد، به این دلیل که کودکان پیش دبستانی توانایی ادراکی لازم و همچنین توانایی خواندن سؤالات پرسشنامه‌ها را ندارند. همچنین به دلیل اینکه معمولاً مادر با کودک تعامل بیشتری دارد، از مادران برای شرکت در پژوهش دعوت شد.

ابزارهای پژوهش

مقیاس مهارت‌های اجتماعی^۱ (SSRS)

این مقیاس را گرشام و البوت (۱۹۹۰) برای سنجش مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان طراحی کردند. مقیاس مهارت‌های اجتماعی برای سه مقطع پیش دبستانی، دبستان و راهنمایی-دبیرستان تهیه شده و دارای سه فرم ویژه دانش‌آموز، والدین و معلمان است. این مقیاس دو مؤلفه رفتاری و اجتماعی دارد که در این پژوهش صرفاً از مؤلفه اجتماعی این پرسشنامه استفاده شد. مؤلفه اجتماعی نیز شامل سه خرده مقیاس همکاری، قاطعیت و خویشتن‌داری بود. نمره گذاری مقیاس براساس یک طیف پنج‌درجه‌ای از ۱ (خیلی کم) تا ۵ (خیلی زیاد) انجام می‌شود. گرشام و البوت (۱۹۹۰) پایایی این مقیاس را با استفاده از روش‌های بازآزمایی ۰/۹۴ گزارش کردند. در پژوهش شهیم (۱۳۸۲) که در گروهی از کودکان مبتلا به اختلالات یادگیری انجام گرفت، پایایی پرسشنامه ارزیابی و ضریب آلفای کرونباخ از ۰/۷۷ تا ۰/۹۲ متغیر گزارش شد. موللی، جلیل‌آبکنار و عاشوری (۱۳۹۳) نیز با اجرای این مقیاس روی کودکان کم‌شنوای ایرانی، ضریب پایایی آن را از طریق آلفای کرونباخ ۰/۷۹ و همچنین روایی آن را از طریق تحلیل عاملی ۰/۸۳ گزارش کردند. این مقیاس دارای روایی سازه^۲ و روایی هم‌زمان^۳ مطلوب است و کاربرد تشخیصی و درمانی آن برای کودکان در چندین بررسی تأیید شده است (مختاری، ۱۳۸۹). به منظور بررسی روایی سازه مقیاس، از تحلیل عوامل با مؤلفه‌های اصلی (چرخش ابلیمین^۴) برای بخش مهارت‌های اجتماعی و مشکلات رفتاری به طور جداگانه در دو فرم ویژه والدین و معلم بهره گرفته شد. تحلیل عوامل پس از محاسبه ضریب‌های KMO و با ترسیم نمودار اسکری^۵ به استخراج سه

1. Social Skills Rating System (SSRS)
2. construct validity
3. concurrent validity
4. Oblimin rotation
5. Scree plot

عامل با مقدار ارزش ویژه بیشتر از ۱ انجامیید که خوبستن‌داری، قاطعیت و همکاری نام گرفت و شبیه عوامل مشابه در مطالعه گرشام و ایوت (۱۹۹۰) بود. گویه‌های این سه عامل دارای وزن عاملی بیشتر از $0/30$ هستند (اسدی گندمانی، نسائیان، ادیب سرشکی و کریملو، ۱۳۹۲). آلفای کرونباخ این پرسشنامه در پژوهش حاضر $0/89$ است.

مقیاس تعامل مادر-کودک پیش‌دبستانی^۱ (MPCIS)

این مقیاس توسط پارک و بنگ (۲۰۱۳) برای اندازه‌گیری تعاملات مادران کودکان ساخته شده است. مقیاس تعامل مادر-کودک پیش‌دبستانی دارای ۳۴ گویه است که آزمودنی باید در یک مقیاس لیکرت پنج‌درجه‌ای از ۱ (کاملاً مخالفم) تا ۵ (کاملاً موافقم) به هر سؤال پاسخ دهد. نمره کل بین ۳۴ تا ۱۷۰ است که نمره بالا نشان‌دهنده تعامل بهتر مادر با کودک است. ساختار عاملی مقیاس با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی بررسی شد که نشان‌دهنده شش عامل هم‌دلی متقابل (۸ گویه)، تسهیل رشد کودک (۱۶ گویه)، آگاهی درمورد کودک (۴ گویه)، مسئولیت‌پذیری کودک (۲ گویه)، استقلال کودک (۳ گویه)، حساسیت کودک (۲ گویه) است. قدرت تبیین این عوامل ۶۴ درصد است. ضریب پایایی این مقیاس با استفاده از آلفای کرونباخ و بازآزمایی به ترتیب $0/96$ تا $0/92$ به دست آمد (پارک و بنگ، ۲۰۱۳). نمره کلی مقیاس در مادران نرمال بیشتر از مادران افسرده است که نشان از روایی تمایزی^۲ این مقیاس دارد. روایی محتوا^۳ این مقیاس به تأیید پنج کارشناس آگاه رسید. همچنین آلفای کرونباخ آن در پژوهش حاضر $0/92$ به دست آمد.

مقیاس درک اجتماعی کودکان^۴ (CSUS)

این مقیاس توسط طاهیراغلو و همکاران (۲۰۱۴) برای مشاهده تفاوت‌های فردی در شناخت اجتماعی بین کودکان ساخته شده و شامل ۴۲ عبارت در شش خرده‌مقیاس باور، دانش، ادراک، تمایل، قصد و احساسات است. مقیاس درک اجتماعی کودکان در یک طیف چهاردرجه‌ای لیکرت از ۱ (قطعاً نادرست) تا ۴ (قطعاً درست) نمره‌گذاری می‌شود. والدین همچنین می‌توانند در صورت عدم اطمینان از عملکرد فرزند خود در یک مورد خاص، با «نمی‌دانم» پاسخ دهند. نمرات بالا نشان‌دهنده کیفیت بهتر ادراک اجتماعی کودک است. ویژگی‌های روان‌سنجی این مقیاس در سه مطالعه توسط سازندگانش بررسی شدند. ضریب پایایی این مقیاس با استفاده از آلفای کرونباخ بین $0/85$ الی $0/84$ و با استفاده از روش بازآزمون بین $0/66$ الی $0/77$ به دست آمد (طاهیراغلو و همکاران، ۲۰۱۴). این مقیاس با توانایی‌های شناختی کودکان که در محیط آزمایش مشاهده شده بود، همبستگی زیادی داشت. روایی محتوایی این مقیاس توسط پنج کارشناس آگاه تأیید شد (طاهیراغلو و همکاران، ۲۰۱۴). همچنین آلفای کرونباخ آن در پژوهش حاضر $0/91$ به دست آمد.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از تحلیل معادلات ساختاری به کمک نرم‌افزار AMOS تجزیه و تحلیل شدند. به منظور ارزیابی پیش‌فرض‌های تحلیل معادلات ساختاری از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف، برای سنجش نرمال بودن داده‌ها از آزمون تورم واریانس، به منظور سنجش عدم هم‌خطی متغیرهای مستقل با یکدیگر آزمون تحمل و درجهت سنجش استقلال متغیرهای خطا از یکدیگر از آزمون دوربین واتسون استفاده شد.

1. Mother-Preschool Child Interaction Scale (MPCIS)
1. discriminant validity
2. content validity
4. Children's Social Understanding Scale

یافته‌ها

الف) توصیف جمعیت‌شناختی

میانگین سن مادران شرکت‌کننده در پژوهش $33/55 \pm 7/52$ است. ۹۹ کودک دختر (۵۵/۳ درصد) و ۸۰ کودک پسر (۴۴/۷ درصد) هستند. ۳۸ مادر یک فرزند (۲۱/۲ درصد)، ۹۷ مادر دو فرزند (۵۴/۲ درصد)، ۳۰ مادر سه فرزند (۱۶/۷ درصد) و ۱۴ مادر بیش از سه فرزند (۷/۹ درصد) دارند. ۱۲ نفر از مادران دارای تحصیلات ابتدایی (۶/۷ درصد)، ۱۸ نفر راهنمایی و سیکل (۱۰ درصد)، ۵۲ نفر دبیرستان و دیپلم (۲۹ درصد) و ۹۷ نفر دارای تحصیلات دانشگاهی (۵۴/۳ درصد) هستند. ۲۱ نفر از پدران تحصیلات ابتدایی (۱۱/۷ درصد)، ۲۴ نفر راهنمایی و سیکل (۱۳/۴ درصد)، ۴۱ نفر دبیرستان و دیپلم (۲۲/۹ درصد) و ۹۳ نفر تحصیلات دانشگاهی (۵۲ درصد) دارند.

ب) شاخص‌های توصیفی متغیرها

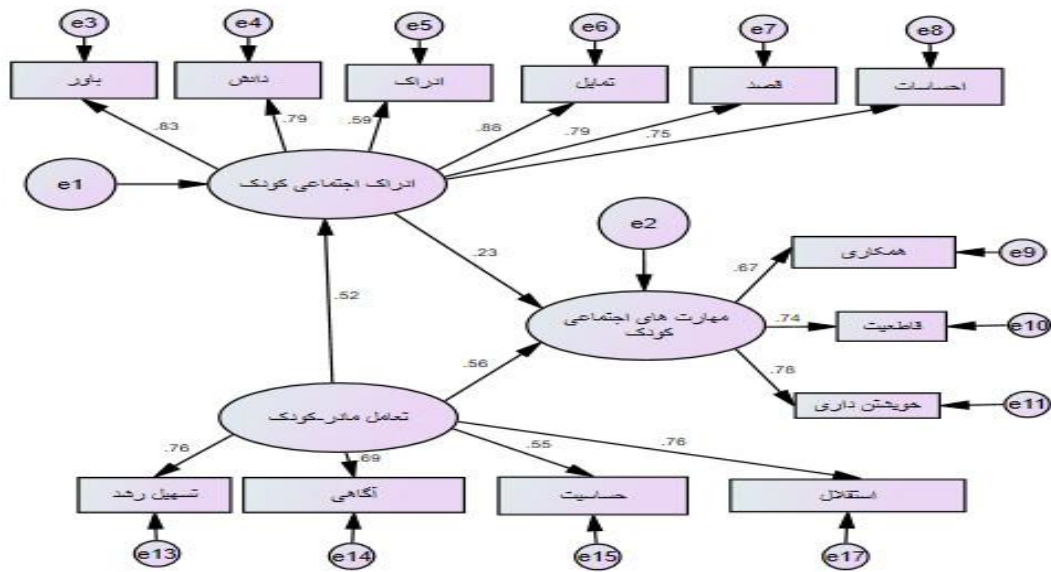
میانگین و انحراف معیار متغیرهای ادراک اجتماعی، تعامل مادر-کودک و مهارت‌های اجتماعی در جدول ۱ آمده است. مقدار کجی و کشیدگی برای متغیر ادراک اجتماعی به ترتیب $-0/11$ و $-0/38$ ، برای تعامل مادر-کودک به ترتیب $-0/53$ و $1/12$ و برای مهارت‌های اجتماعی به ترتیب $0/01$ و $-0/33$ است که در بازه $+2$ تا -2 قرار دارد.

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار متغیرهای مورد مطالعه

متغیر	خرده مقیاس	میانگین	انحراف معیار	متغیر	خرده مقیاس	میانگین	انحراف معیار
ادراک اجتماعی	باور	۱۸/۷۰	۴/۰۵	مهارت‌های اجتماعی	همدلی متقابل	۲۵/۴۶	۴/۳۲
	دانش	۲۱/۴۹	۳/۸۹		تسهیل رشد	۴۶/۳۶	۶/۶۰
	ادراک	۱۸/۴۴	۳/۸۷		آگاهی	۱۳/۳۴	۲/۲۷
	تمایل	۲۰/۰۲	۳/۷۷		حساسیت	۵/۸۳	۱/۴۶
	قصد	۱۹/۶۹	۴/۰۵		مسئولیت‌پذیری	۵/۰۲	۱/۳۳
	احساسات	۲۰/۸۵	۳/۶۷		استقلال	۷/۹۶	۱/۹۱
نمره کل	۱۱۹/۱۹	۱۹/۰۱	نمره کل	۱۰۳/۸۸	۱۴/۶۱		

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، بیشترین میانگین در ادراک اجتماعی کودکان مربوط به بعد دانش و کمترین میانگین مربوط به بعد ادراک است. البته تفاوت چندانی بین میانگین خرده‌مقیاس‌های پرسشنامه ادراک اجتماعی وجود ندارد. در مهارت‌های اجتماعی نیز بیشترین میانگین مربوط به همکاری و کمترین میانگین در بعد خویشتن‌داری است. به دلیل اینکه تعداد سؤالات هر بعد در مقیاس تعامل مادر-کودک یکسان نیست، امکان مقایسه این ابعاد با میانگین خام وجود ندارد. برای آزمون مدل پیش‌فرض پژوهش، از تحلیل معادلات ساختاری استفاده شد. قبل از انجام آزمون، پیش‌فرض‌های پژوهش شامل نرمال بودن توزیع نمرات، عدم هم‌خطی بین متغیرها، تورم واریانس و ضریب تحمل بررسی و تأیید شدند. مفروضه نرمال بودن توزیع نمرات با استفاده از آزمون کلوموگروف-اسمیرنوف بررسی شد. یافته‌ها نشان داد مقادیر آزمون برای ادراک اجتماعی ($F=0/038, p=0/20$)، تعامل مادر-کودک ($F=0/20, p=0/048$)، و مهارت‌های اجتماعی ($F=0/08, p=0/063$) غیرمعنی‌دار است که نشان می‌دهد توزیع نمرات متغیرها در جامعه نرمال است. خطی بودن رابطه بین متغیرها، عدم هم‌خطی بین متغیرهای مستقل و استقلال مقادیر خطا از یکدیگر نیز بررسی و تأیید شد. مقادیر آزمون تورم واریانس کوچک‌تر از ۲ و مقادیر آزمون تحمل بزرگ‌تر از ۰/۶ است که نشان از عدم هم‌خطی متغیرهای مستقل با یکدیگر دارد. مقدار آزمون دوربین و آنتسون نیز کمتر از ۴ است که نشانه استقلال متغیرهای خطا از یکدیگر است. خطی بودن رابطه بین متغیرها نیز با استفاده از نمودار نقطه‌ای بررسی و تأیید شد.

آزمون مدل اولیه پیش‌فرض نشان داد با اینکه شاخص‌های برازش به نزدیکی حد مطلوب رسیده‌اند، نمی‌توان مدل را برازش‌شده قلمداد کرد؛ بنابراین با به‌کارگیری شاخص‌های اصلاح مدل، مدل اولیه اصلاح شد و دو خرده‌مقیاس متغیر تعامل مادر-کودک شامل خرده‌مقیاس‌های همدلی و مسئولیت‌پذیری کودک حذف شدند. مدل اصلاح‌شده به برازش مطلوب رسید که در شکل ۲ نشان داده شده است.

شکل ۲. مدل آزمون‌شده پژوهش

همان‌طور که در شکل ۲ نشان داده شده است، ضریب مسیر مستقیم تعامل مادر-کودک به مهارت‌های اجتماعی ($\beta=0/56$) و ادراک اجتماعی کودک ($\beta=0/52$) مثبت و معنی‌دار است ($p<0/01$). به عبارت دیگر، افزایش کیفیت تعامل مادر-کودک می‌تواند افزایش سطح ادراک اجتماعی کودک و همچنین مهارت‌های اجتماعی بیشتری در کودک را به همراه داشته باشد. ضریب مسیر مستقیم ادراک اجتماعی کودک به مهارت‌های اجتماعی ($\beta=0/23$) نیز مثبت و معنی‌دار است ($p<0/01$) که نشان می‌دهد هرچه شناخت اجتماعی در کودک بیشتر باشد، مهارت‌های اجتماعی او نیز افزایش می‌یابد.

جدول ۲. شاخص‌های برازش مدل

شاخص‌ها	χ^2	DF	sig	χ^2/DF	GFI	AGFI	NFI	RFI	TLI	CFI	RMSEA
مقدار	۸۰/۵۷	۶۲	۰/۰۵۷	۱/۳۰	۰/۹۲۸	۰/۹۰۸	۰/۹۳۰	۰/۹۱۲	۰/۹۷۸	۰/۹۸۳	۰/۰۴۱

همان‌طور که در شکل ۲ مشاهده می‌شود، ضرایب مسیر هر خرده‌مقیاس به متغیر مکنون نیز بالای ۰/۶۰ برای همه خرده‌مقیاس‌ها است و نشان می‌دهد مدل اندازه‌گیری مقیاس‌ها نیز مطلوب است. شاخص‌های برازش در جدول ۲ آمده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، مقدار χ^2 معنی‌دار نیست ($p>0/05$). همچنین شاخص χ^2/DF که نسبتی از χ^2 به درجه آزادی مدل است، برابر با ۱/۳۰ است. شایان ذکر است که برای این شاخص، مقادیر ۱ الی ۵ به‌منظور برازش مدل مناسب هستند. بدین ترتیب این شاخص‌ها نشان از برازش خوب مدل دارند. شاخص‌های نیکویی برازش^۱ (GFI) شاخص برازش هنجارشده^۲ (NFI)، شاخص برازش نسبی^۳ (RFI)، شاخص برازش افزایشی^۴ (IFI) و شاخص برازش تطبیقی^۵ (CFI) نیز همگی بالای ۰/۹۰ هستند که برای برازش مدل مطلوب تلقی می‌شوند. درنهایت، ریشه میانگین مربعات خطای برآورد^۶ (RMSEA) نیز که باید کمتر از ۰/۰۵ باشد، در مدل حاضر ۰/۰۴۱ به‌دست آمد که مطلوب تلقی می‌شود؛ بنابراین به‌طور کلی، بررسی شاخص‌های برازش مدل نشان می‌دهد مدل نهایی به‌دست‌آمده، از برازش خوبی برخوردار است.

به‌منظور بررسی ضریب غیرمستقیم ارتباط بین تعامل مادر-کودک و مهارت‌های اجتماعی با واسطه ادراک اجتماعی کودک،

1. goodness of Fit Index (GFI)
2. Normal Fit Index (NFI)
3. Relative Fit Index (RFI)
4. Incremental Fit Index (IFI)
5. Comparative Fit Index (CFI)
6. Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)

از روش بوت‌استرپ استفاده شد. یافته‌ها نشان می‌دهد ضریب غیرمستقیم ($\beta=0/122$, $p=0/019$) معنی‌دار است ($p<0/05$) و بنابراین نقش میانجی ادراک اجتماعی کودک در ارتباط بین تعامل مادر-کودک و مهارت‌های اجتماعی کودک معنی‌دار است. بدین ترتیب می‌توان گفت کیفیت تعامل مادر-کودک نه تنها مستقیماً می‌تواند کیفیت مهارت‌های اجتماعی کودک را تبیین کند، بلکه به‌طور غیرمستقیم از طریق افزایش میزان ادراک اجتماعی کودک نیز می‌تواند موجب بهبود مهارت‌های اجتماعی کودک شود.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر، بررسی نقش میانجی ادراک اجتماعی در ارتباط بین تعامل مادر-کودک و مهارت‌های اجتماعی کودک از دیدگاه مادران دارای کودک پیش‌دبستانی بود. یافته‌های این پژوهش نشان داد تعامل مادر-کودک با مهارت‌های اجتماعی کودکان رابطه معنی‌دار دارد. به عبارت دیگر، تعامل مثبت مادر-کودک می‌تواند به‌عنوان عامل محافظتی در رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان تأثیرگذار باشد. این یافته با پژوهش طهماسبی و خسروپور (۱۳۹۸)، احمدی و شریفی (۱۳۹۴) و هاون، منانگان، اسپارو و ویلسون (۲۰۱۴) همسو است. نتایج پژوهش طهماسبی و خسروپور (۱۳۹۸) نشان داد با آموزش مهارت‌های مبتنی بر رابطه والد-کودک به مادران می‌توان به افزایش مهارت‌های اجتماعی کودکان کمک کرد. همچنین مطابق بررسی ادبیات پژوهش، درمان‌های متمرکز بر رابطه والد-کودک یکی از شاخص‌ترین و پرکاربردترین روش‌ها است که روان‌شناسان و پژوهشگران متعددی طی چندین دهه از آن برای درمان طیف وسیعی از اختلالات و مشکلات کودکان بهره‌جسته‌اند و اثربخشی آن به اثبات رسیده است. نتایج پژوهش احمدی و شریفی (۱۳۹۴) مشخص کرد از بین چهار مؤلفه کیفیت تعامل مادر-کودک (پذیرندگی، بیش‌حمایتگری، طردکنندگی و سهل‌انگاری) فقط دو مؤلفه پذیرندگی به‌طور مثبت و بیش‌حمایتگری به‌طور منفی مهارت‌های اجتماعی را پیش‌بینی می‌کند و دو مؤلفه دیگر یعنی طردکنندگی و سهل‌انگاری نقش مهمی در پیش‌بینی مهارت اجتماعی ندارند. هاون و همکاران (۲۰۱۴) نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که حمایت عاطفی و انسجام بیشتر در تعاملات مادر-فرزند، با مهارت‌های اجتماعی بیشتر در بین کودکان همراه است. کیفیت تعامل مادر با فرزندان، نقش مهمی در ایجاد و رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان دارد. همچنین زمینه‌ای را ایجاد می‌کند که در آن، کودکان بتوانند مهارت‌های اجتماعی مناسب را بیاموزند و جذب کنند (هاون و همکاران، ۲۰۱۴). علاوه‌براین، میزان توانایی فرد در مهارت‌های اجتماعی به‌طور مستقیم به رشد اجتماعی فرد و کمیت و کیفیت رفتارهای اجتماعی مطلوبی که از خود نشان می‌دهد مربوط می‌شود؛ بنابراین اهمیت مهارت‌های اجتماعی به‌عنوان مهم‌ترین عامل اجتماعی‌شدن و سازگاری اجتماعی را هیچ‌گاه نمی‌توان از نظر دور داشت و توجه به هوش اجتماعی، رشد اجتماعی و تربیت اجتماعی در کنار دیگر ابعاد رشد و حیطه‌های تعلیم و تربیت -مانند روابط بین کودک و مادر که در کنش متقابل با یکدیگر هستند- از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است (احمدی و شریفی، ۱۳۹۴).

یافته‌ها نشان داد تعامل مادر-کودک با ادراک اجتماعی کودکان رابطه معناداری دارد. این یافته با پژوهش نواز و لوئیس (۲۰۱۸) و پین، هاشمی، رابرتز، فیفیلد و هی (۲۰۱۹) همسو است. نتایج پژوهش نواز و لوئیس (۲۰۱۸) نشان داد استفاده کودکان از اصطلاحات شناختی در حین گفت‌وگو و تعامل با مادر، عملکرد آن‌ها را در درک اجتماعی حتی پس از کنترل سن پیش‌بینی می‌کند. یافته‌های پین و همکاران (۲۰۱۹) نشان می‌دهد ادراک کودکان از خود و دیگران هنگام تعامل با مادرانشان افزایش می‌یابد و تقویت می‌شود. مهارت‌های ادراک اجتماعی پیشرفته مانند درک احساسات و عواطف دیگران تا حدودی از طریق تجربیات اجتماعی انباشته، به‌ویژه از طریق تعاملات والدین با فرزندان ایجاد می‌شود و شایستگی اجتماعی بعدی کودکان را پیش‌بینی می‌کند (پاوکر، پرلمن، پریم و جنکینز، ۲۰۱۷). از دیدگاه ویگوتسکی (۱۹۸۰) ارتباطات والدین با فرزندان زمینه‌ای را فراهم می‌کند که در آن ابزارهایی برای مبادلات اجتماعی موفق به کودکان آموزش داده می‌شود، سپس درونی و بخشی از مجموعه مهارت‌های درون‌فردی کودک می‌شوند؛ بنابراین، کودکان با درگیرشدن در تعاملات اجتماعی یاد می‌گیرند چگونه در مورد جهان اجتماعی صحبت کنند و ادراک اجتماعی خود را ایجاد کنند.

یافته‌های این پژوهش نشان داد ادراک اجتماعی با مهارت‌های اجتماعی کودکان رابطه معناداری دارد. این یافته با پژوهش فینگر، مانتی و پاکسون (۱۹۸۳) و گلنتوی و همکاران (۲۰۱۶) هم‌راستا است. مطابق نتایج مطالعه فینگر، مانتی و پاکسون

(۱۹۸۳)، درک اجتماعی بیشتر در بیماران روان‌پزشکی مراجعه‌کننده به دلیل نقایص مهارت‌های اجتماعی، با سطح بالاتری از مهارت‌های اجتماعی مرتبط است. همچنین افزایش سطح درک اجتماعی، عملکرد اجتماعی را تا رسیدن به سطح مطلوب تسهیل می‌کند؛ بنابراین، ادراک اجتماعی کودکان که به معنی توانایی درک و اندیشیدن به حالات روانی دیگران در موقعیت‌های اجتماعی است، نقش مهمی در ایجاد مهارت‌های اجتماعی کودکان دارد (زیو، لیوویچ و شچمن، ۲۰۱۳). ظرفیت‌های ادراک اجتماعی بالاتر معمولاً با مهارت‌های اجتماعی بالا ارتباط دارد، درحالی‌که مشکلات درک و تفکر در مورد حالات روانی دیگران می‌تواند منجر به اختلال در عملکرد اجتماعی شود و خطر مشکلات عمده روانی را افزایش دهد (ونت، هاتکوچ، ملیک، وان ووردن و شارپ، ۲۰۱۷). پس آنچه در رشد مهارت‌های اجتماعی مورد نیاز است این است که کودک موقعیت‌های اجتماعی را بتواند درک کند. همچنین مهارت‌های اجتماعی، پیوندی اساسی با تمام جنبه‌های زندگی کودکان دارد و بر سازگاری و انطباق آن‌ها تأثیر می‌گذارد. بدین ترتیب اهمیت مهارت‌های اجتماعی به‌عنوان مهم‌ترین عامل اجتماعی‌شدن و سازگاری اجتماعی را هیچ‌گاه نمی‌توان از نظر دور داشت (پلومر، ۱۳۹۱).

درنهایت، یافته‌ها همچنین نشان داد ادراک اجتماعی در ارتباط بین تعامل مادر-کودک و مهارت‌های اجتماعی کودکان نقش میانجی دارد. هرچه شناخت اجتماعی افراد بالاتر باشد، از مهارت‌های اجتماعی بیشتری برخوردارند و کمتر دچار تحریف شناختی می‌شوند. همچنین اطلاعات را بهتر پردازش می‌کنند و به دنبال آن بهتر می‌توانند با دیگران به‌ویژه والدین خود تعامل داشته باشند (فینگ، بیکر و جوونون، ۲۰۱۱). اگرچه تعامل مادر-کودک بر رشد ادراک اجتماعی تأثیر می‌گذارد، افزایش مهارت‌های اجتماعی کودکان نیز فرصت جدیدی برای تعامل ایجاد می‌کند؛ برای مثال، ادراک اجتماعی ممکن است از طریق بهبود مهارت‌های اجتماعی کودکان بر تعامل کودکان با مادر تأثیر بگذارد (کارپندیل و لويس، ۲۰۱۵). بدین ترتیب ادراک اجتماعی از طریق تعامل کودکان با افراد مهم شکل می‌گیرد و ممکن است به مهارت‌های اجتماعی مربوط باشد؛ زیرا به کودکان این امکان را می‌دهد که در مورد واکنش دیگران و نتایج رفتارهای خود انتظاراتی داشته باشد (گاردنر، ۲۰۱۱).

براساس یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که کیفیت تعامل مادر-کودک نه‌تنها می‌تواند به‌طور مستقیم مهارت‌های اجتماعی کودک را تبیین کند، بلکه به‌طور غیرمستقیم از طریق افزایش میزان ادراک اجتماعی کودک نیز می‌تواند موجب بهبود مهارت‌های اجتماعی کودک شود؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود در دوره‌های پیش‌دبستانی سرفصل‌های آموزشی برای آموزش تعامل مناسب با کودک به مادران در جهت رشد فهم و ادراک اجتماعی کودک و در نتیجه آن رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان گنجانده شود. یکی از امیدبخش‌ترین میانجی‌ها حوزه ادراک اجتماعی است؛ زیرا روابط ثابت با حوزه‌های عملکردی مختلف را نشان می‌دهد. ادراک اجتماعی به مجموعه‌ای از فرایندهای شناختی-عصبی اشاره دارد که زیربنای توانایی افراد در درک رفتار دیگران به‌عنوان پیش‌شرط اساسی تعامل اجتماعی است. ادراک اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی، اجزای مهم تعاملات اجتماعی در نظر گرفته می‌شوند و با پیامدهای بین‌فردی متعددی برای کودکان همراه هستند. برخی از محققان ادراک شناختی معتقدند ادراک اجتماعی مشابه سایر دانش‌های شناختی ایجاد می‌شود و برای تعامل اجتماعی مؤثر در کودکان ضروری است؛ بنابراین، اگر ادراک اجتماعی کودکان در چارچوب روابط اجتماعی آن‌ها ایجاد شود، به‌نظر می‌رسد تعامل مادر-کودک موضوعی مهم برای مطالعه خواهد بود. بدین ترتیب پیشنهاد می‌شود تحقیقات آینده نقش کاربردی ادراک اجتماعی را در طیف وسیعی از حوزه‌های اجتماعی بررسی کند و نه فقط آن‌هایی که محدود به مهارت‌های اجتماعی خاص هستند. همچنین علاوه بر تعاملات کودک با مادر، رابطه کودک با سایر اعضای خانواده که اهمیت بسزایی در رشد و یادگیری او دارد بررسی نشده و پژوهش‌هایی با هدف بررسی اثربخشی آن بر بهزیستی کودکان صورت گیرد؛ بنابراین شواهد ارائه‌شده در اینجا بستری را فراهم می‌کند که در آن، مطالعات آینده می‌توانند امکانات بیشتری را بررسی کنند که به کمک آن‌ها می‌توان توانایی‌های درک اجتماعی کودکان را در دوران کودکی ارتقا داد.

این مطالعه دارای محدودیت‌هایی نیز بود که ضروری است در تعمیم یافته‌های پژوهش، به این محدودیت‌ها نیز توجه کرد. در این پژوهش، نمونه‌گیری با تعداد کم و استفاده از آزمودنی‌های یک گروه سنی خاص (پیش‌دبستانی) بود و این امر قابلیت تعمیم نتایج را با دشواری مواجه می‌سازد. محدودیت دیگر، استفاده از پرسشنامه فرم والد در سنجش متغیرهای پژوهش است که

ممکن است به سمت پاسخ‌های جامعه‌پسندانه سوگیری داشته باشد. باین‌حال، پرسشنامه یکی از رایج‌ترین ابزارهای سنجش در مطالعات والد-کودک است و یافته‌های معتبری از آن حاصل می‌شود. با وجود این محدودیت‌ها، مطالعه حاضر بینش‌های مفیدی در مورد روابط بین جنبه‌های مختلف مهارت‌های اجتماعی و نقش مادر در ادراک اجتماعی کودکان ارائه می‌دهد.

تشکر و قدردانی

نویسندگان مقاله وظیفه خود می‌دانند از تمامی شرکت‌کنندگان در پژوهش کمال قدردانی و تشکر را داشته باشند.

منابع

- احمدی، م.، و شریفی، ع. (۱۳۹۴). بررسی رابطه کیفیت تعامل مادر-کودک با مهارت‌های اجتماعی کودکان سنین دبستانی. همایش ملی آموزش ابتدایی، دوره ۱. بیرجند: اداره کل آموزش و پرورش استان خراسان جنوبی و دانشگاه بیرجند با همکاری انجمن مطالعات برنامه درسی ایران. ۵ و ۶ دی ماه ۱۳۹۴.
- اسدی گندمانی، ر.، نسائیان، ع.، ادیب سرشکی، ن.، و کریملو، م. (۱۳۹۲). تأثیر آموزش نظریه ذهن بر ارتقای همکاری، خویشتن‌داری و قاطعیت کودکان پسر ایتستیک ۷-۱۲ سال از دیدگاه معلمان. فصلنامه کودکان استثنایی، ۱۳(۳)، ۳۳-۴۴.
- پلومر، د. (۱۳۹۱). بازی‌های تقویت مهارت‌های اجتماعی کودکان. ترجمه شهرام واحدی، خلیل اسماعیل و پیروز قادری. تبریز: نشر فروزش.
- جاهدیان‌پور، ف.، البرزی، ش.، و هارون رشیدی، ه. (۱۳۸۸). مقایسه درک اجتماعی و ابعاد آن در دانش‌آموزان با و بدون اختلال شنوایی. دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، ۱۱(۴)، ۱۰۵-۷۹.
- شهیم، س. (۱۳۸۲). مقایسه مهارت‌های اجتماعی و مشکلات رفتاری در دو گروه از کودکان عادی و مبتلا به اختلالات یادگیری در خانه و مدرسه. مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی، ۳۳(۱)، ۱۳۸-۱۲۱.
- طهماسبی، ع.، و خسروپور، ف. (۱۳۹۸). اثربخشی درمان مبتنی بر رابطه والد-کودک (CPRT) روی مهارت‌های اجتماعی و تنظیم شناختی هیجان کودکان زیر ۱۲ سال مبتلا به اختلال نقص توجه-بیش‌فعالی. رویش روان‌شناسی، ۸(۶)، ۱۲۲-۱۱۳.
- مختاری، ی. (۱۳۸۹). اثربخشی آموزش نظریه ذهن بر مهارت‌های اجتماعی کودکان اسپرگر. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. رشته روان‌شناسی کودکان استثنایی. دانشگاه علامه طباطبایی. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی. تهران.
- موللی، گ.، جلیل‌آیکنار، س.، و عاشوری، م. (۱۳۹۳). بررسی اثربخشی بازی‌درمانی گروهی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی آسیب‌دیده شنوایی. مجله توان‌بخشی، ۱۶(۱)، ۸۵-۷۶.

References

- Alvarenga, P., Malhado, S. D. C. B., & Lins, T. C. D. S. (2014). The impact of maternal responsiveness at children's eight months of on maternal socialization practices at sons' 18 months. *Estudos de Psicologia, 19*(4), 305-314.
- Bailey, R., Armour, K., Kirk, D., Jess, M., Pickup, I., Sandford, R., & Education, B. P. (2009). The educational benefits claimed for physical education and school sport: an academic review. *Research Papers in Education, 24*(1), 1-27. <https://doi.org/10.1080/02671520701809817>
- Booker, J. A., & Dunsmore, J. C. (2017). Affective social competence in adolescence: Current findings and future directions. *Social Development, 26*(1), 3-20.
- Bornstein, M. H., Tamis-LeMonda, C. S., Hahn, C. S., & Haynes, O. M. (2008). Maternal responsiveness to young children at three ages: longitudinal analysis of a multidimensional, modular, and specific parenting construct. *Developmental Psychology, 44*(3), 867-874.
- Carnes-Holt, K. (2012). Child-parent relationship therapy for adoptive families. *The Family Journal, 20*(4), 419-426.
- Carpendale, J. I., & Lewis, C. (2004). Constructing an understanding of mind: The development of children's social understanding within social interaction. *Behavioral and Brain Sciences, 27*(1), 79-96.
- Carpendale, J. I., & Lewis, C. (2015). The development of social understanding. In R.M. Lerner (Ed), *Handbook of Child Psychology and Developmental Science*. Hoboken, NJ: Wiley.
- Crick, N. R., & Dodge, K. A. (1994). A review and reformulation of social information-processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin, 115*(1), 74-101.

- Fabes, R. A., Hanish, L. D., & Martin, C. L. (2003). Children at play: The role of peers in understanding the effects of child care. *Child Development, 74*(4), 1039-1043.
- Fearon, R. P., Bakermans-Kranenburg, M. J., Van IJzendoorn, M. H., Lapsley, A. M., & Roisman, G. I. (2010). The significance of insecure attachment and disorganization in the development of children's externalizing behavior: a meta-analytic study. *Child Development, 81*(2), 435-456.
- Fenning, R. M., Baker, B. L., & Juvonen, J. (2011). Emotion discourse, social cognition, and social skills in children with and without developmental delays. *Child development, 82*(2), 717-731.
- Fingeret, A. L., Monti, P. M., & Paxson, M. (1983). Relationships among social perception, social skill, and social anxiety of psychiatric patients. *Psychological Reports, 53*(3_suppl), 1175-1178.
- Fiori, K. L., Antonucci, T. C., & Cortina, K. S. (2006). Social network typologies and mental health among older adults. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences, 61*(1), 25-32.
- Gardner, D. M. (2011). Parents' influence on child social self-efficacy and social cognition. Marquette University. *Master's Theses, Dissertations, Theses, and Professional Projects*.
- Glenthøj, L. B., Fagerlund, B., Hjorthøj, C., Jepsen, J. R., Bak, N., Kristensen, T. D., ... & Nordentoft, M. (2016). Social cognition in patients at ultra-high risk for psychosis: what is the relation to social skills and functioning? *Schizophrenia Research: Cognition, 5*(8), 21-27.
- Green, M. F., Penn, D. L., Bentall, R., Carpenter, W. T., Gaebel, W., Gur, R. C., ... & Heinssen, R. (2008). Social cognition in schizophrenia: an NIMH workshop on definitions, assessment, and research opportunities. *Schizophrenia Bulletin, 34*(6), 1211-1220.
- Gresham, F. M., & Elliott, S. N. (1984). Assessment and classification of children's social skills: A review of methods and issues. *School Psychology Review, 13*(3), 292-301.
- Gresham, F. M., & Elliott, S. N. (1990). *Social skills rating system: Manual*. New York: American guidance service.
- Hamilton, A. F. D. C. (2009). Research review: Goals, intentions and mental states: Challenges for theories of autism. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 50*(8), 881-892.
- Haven, E. L., Manangan, C. N., Sparrow, J. K., & Wilson, B. J. (2014). The relation of parent-child interaction qualities to social skills in children with and without autism spectrum disorders. *Autism, 18*(3), 292-300.
- Healey, D. M., Gopin, C. B., Grossman, B. R., Campbell, S. B., & Halperin, J. M. (2010). Mother-child dyadic synchrony is associated with better functioning in hyperactive/inattentive preschool children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 51*(9), 1058-1066.
- Hinkley, T., Brown, H., Carson, V., & Teychenne, M. (2018). Cross sectional associations of screen time and outdoor play with social skills in preschool children. *PLoS one, 13*(4), e0193700.
- Kinnaman, J. E. S., & Bellack, A. S. (2012). *Social Skills*. In W. O'Donohue & J. E. Fisher (Eds.), *Cognitive behavior therapy: Core principles for practice*, 251-272. Hoboken, NJ: John Wiley and Sons.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607-610.
- Landry, S. H., Smith, K. E., & Swank, P. R. (2006). Responsive parenting: establishing early foundations for social, communication, and independent problem-solving skills. *Developmental Psychology, 42*(4), 627-642.
- Leerkes, E. M., Blankson, A. N., & O'Brien, M. (2009). Differential effects of maternal sensitivity to infant distress and nondistress on social-emotional functioning. *Child Development, 80*(3), 762-775.
- Mendo-Lázaro, S., León-del-Barco, B., Felipe-Castaño, E., Polo-del-Río, M. I., & Iglesias-Gallego, D. (2018). Cooperative team learning and the development of social skills in higher education: the variables involved. *Frontiers in Psychology, 9*, 1-12.
- Nawaz, S., & Lewis, C. (2018). Mother-child conversation and social understanding in Pakistan. *International Journal of Behavioral Development, 42*(5), 496-505.
- Paine, A. L., Hashmi, S., Roberts, S., Fyfield, R., & Hay, D. F. (2019). Concurrent associations between mothers' references to internal states and children's social understanding in middle childhood. *Social Development, 28*(3), 529-548.
- Pallini, S., Baiocco, R., Schneider, B. H., Madigan, S., & Atkinson, L. (2014). Early child-parent

- attachment and peer relations: A meta-analysis of recent research. *Journal of Family Psychology*, 28(1), 118-123.
- Parfitt, Y., Pike, A., & Ayers, S. (2014). Infant developmental outcomes: a family systems perspective. *Infant and Child Development*, 23(4), 353-373.
- Park, S. H., & Bang, K. S. (2013). Development of a mother-preschool child interaction scale. *Journal of Korean Academy of Nursing*, 43(1), 59-68.
- Pauker, S., Perlman, M., Prime, H., & Jenkins, J. M. (2017). Differential parenting and children's social understanding. *Social Development*, 26(3), 645-657.
- Pourmohamadreza-Tajrishi, M., Ashouri, M., Afrooz, G. A., Arjmandnia, A. A., & Ghobari-Bonab, B. (2015). The Effectiveness of positive parenting program (Triple-P) training on interaction of mother-child with intellectual disability. *Rehabilitation*, 16(2), 128-137.
- Sebanz, N., & Knoblich, G. (2009). Prediction in joint action: What, when, and where. *Topics in Cognitive Science*, 1(2), 353-367.
- Sirois, M. S., Bernier, A., & Lemelin, J. P. (2019). Child temperamental anger, mother-child interactions, and socio-emotional functioning at school entry. *Early Childhood Research Quarterly*, 47, 30-38.
- Sroufe, L. A., Coffino, B., & Carlson, E. A. (2010). Conceptualizing the role of early experience: Lessons from the Minnesota longitudinal study. *Developmental Review*, 30(1), 36-51.
- Stauch, T. A., Plavnick, J. B., Sankar, S., & Gallagher, A. C. (2018). Teaching social perception skills to adolescents with autism and intellectual disabilities using video-based group instruction. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 51(3), 647-666.
- Tahiroglu, D., Moses, L. J., Carlson, S. M., Mahy, C. E., Olofson, E. L., & Sabbagh, M. A. (2014). The Children's Social Understanding Scale: Construction and validation of a parent-report measure for assessing individual differences in children's theories of mind. *Developmental Psychology*, 50(11), 2485-2497.
- Venta, A., Hatkevich, C., Mellick, W., Vanwoerden, S., & Sharp, C. (2017). Social cognition mediates the relation between attachment schemas and posttraumatic stress disorder. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 9(1), 88-95.
- Vygotsky, L. S. (1980). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge: Harvard university press.
- Wolf, E. J., Harrington, K. M., Clark, S. L., & Miller, M. W. (2013). Sample size requirements for structural equation models: An evaluation of power, bias, and solution propriety. *Educational and Psychological Measurement*, 73(6), 913-934.
- Ziv, Y., Leibovich, I., & Shechtman, Z. (2013). Bullying and victimization in early adolescence: Relations to social information processing patterns. *Aggressive Behavior*, 39(6), 482-492.